

«Берегиня» як символ сили українського народу та культури, що чинить опір агресії

Анотація. У статті розглядається декоративна композиція «Берегиня», як символ сили українського народу та культури, що чинить опір агресії. Встановлюється зв'язок між образом «Берегині» та історичним контекстом української культури в цілому.

Ключові слова: декоративна композиція, «Берегиня», фелтинг, культура, Україна, війна, незламність, стійкість.

Abstract. The article examines the decorative composition «Beregynia» as a symbol of the strength of the Ukrainian people and culture, which resists aggression. A connection is established between the image of «Beregyna» and the historical context of Ukrainian culture as a whole.

Keywords: decorative composition, «Berehynia», felting, culture, Ukraine, war, invincibility, resilience.

Постановка наукової проблеми. У контексті завдань сучасного українського мистецтва, актуальною є проблема використання художніх образів для формування у глядачів вірного розуміння подій в історичному контексті сучасної української війни. Разом з тим, важливим на наш погляд завданням сучасного мистецтва є й формування образу українського народу, який у боротьбі із агресором виборює свою незалежність, культуру, право на автентичність. Дана проблема розглядається в контексті виконання дипломного проекту на тему «Декоративна композиція «Берегиня» в техніці «фелтинг»».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість художніх проектів українських митців зараз відбуваються за межами України (проект Галини Глеби та Катерини Яковленко під назвою «Мені наснилися звірі», полотно Катерини Бучацької «Охра з Горенки», панорамне фото Яни Кононової «Ізюмський ліс», робота Анни Звягінцевої «Те саме волосся», графічна поема Дарини Гладун і Лесика Панасюка під назвою «Вітальна листівка» тощо). Причини не лише в тому, що в країні існує щоденна загроза бомбардувань, але й у тому, що світ, підтримуючи Україну в цій війні, до сих пір мало що знає про українців. Європейські країни тривалий час сприймали Україну в тіні російської експансії та пострадянської історії. Тому говорити про країну, в якій точиться війна, мовою мистецтва стало важливою задачею для тих, хто не воює безпосередньо на фронті.

В українському мистецтві, створеному під час війни, відчутна контекстуальна залежність, яка звужує простір для інтерпретацій. У той самий час вона повертає земну вітальність творам, відсутність якої зазвичай робить сучасне мистецтво віддаленим і складним для розуміння або ж просто тримає глядача в постійному остраху бути ошуканим. Війна поляризує відчуття до максимальних точок сприйняття. А утримання спокою та врівноваженості стає відповіддю ворогу про відсутність страху перед ним, про перемогу життя над руйнацією та смертю.

Мета статті полягає у дослідженні символізму декоративної композиції «Берегиня» у контексті боротьби незламного українського народу із загарбником в рамках розкриття концепції дипломного проекту на тему «Декоративна композиція «Берегиня» в техніці «фелтинг»».

Виклад основного матеріалу. Війна – один з найбільш жорстоких конфліктів, що можуть вплинути на життя творчої людини. Як і для більшості творчих людей, що не готові були жити у такі часи, війна стала причиною болю та страждань. Проте, саме пережитий митцем біль стає могутньою зброєю, а сама творчість – способом переживання емоцій та висловлення думок.

Саме робота над декоративною композицією «Берегиня» (див. Рис. 1.), яку у подальшому буде втілено в одній з сучасних інтерпретацій техніки «фелтинг», стала для нас можливістю показати силу та велич українського народу на тлі запеклої боротьби проти ворога.

Центральним образом композиції є жіночий образ, образ матері, «Берегині», яка захищає майбутнє українського народу – дитину. Жінка споконвіку вважалася Берегинею, її слово, тепле і ласкаве лікувало і повертало, жінка – як символ самого Життя була об'єктом поклоніння у сиву давнину. Саме жінці призначено від Бога берегти сім'ю, дітей, Любов, Затишок, Злагоду... Саме на тендітних жіночих плечах «тримаються три кути в хаті», як справедливо зауважує народна мудрість. Відголоски про неї знаходимо у таких словах, як: «берег», «береза» (дерево Берегині Лади), «бережений», «оберігати», «обереги» тощо.

Символ «Берегині» дуже давній, своє відлуння він знаходить ще у 14 сторіччі. Берегиня (Оберега, Велика Богиня), яка зображувалась у вигляді жінки з піднятими вгору руками, – охоронниця домашнього вогнища, захисниця від напастей і повелителька людських доль, для слов'ян мала глибокий символізм. Вона була доброю «хатньою» богинею, матір'ю-рожанкою, оберігала житло, малих дітей, добробут родини. Відголосок про неї знаходимо у словах «оберігати», «обереги» [1].

Іноді, в руках панна тримає квітку – символ багатства і благополуччя, або пташок – провісників світлої долі і сімейного щастя. У центрі фігури також зображалася квітка, що символізує вагітність або дитину. Напевно, звідси пішла приказка «Діти – це квіти життя». Нерідко Берегиню підміняла ідеограма

– ромб з гачками – землеробський символ родючості, магічний знак-оберіг (українська плахта – своєрідний «переспів» цього мотиву) [2].

Берегиня вважалася володаркою не тільки неба, але і всієї природи, господинею небесних вод, від якої залежала родючість.

Люди малювали її зображення на стінах оселі, вишивали, ліпили з глини. «Дерево життя» – символ і атрибут Берегині, часто ці символи взаємозамінюють одне одного. У зв'язку з цим на ногах жіночих статуєток розміщали знак землі. Ноги богині – це коріння дерева, що знаходиться в землі. Берегиню зображували і змієною, оскільки земля – місце проживання Змія. Відповідно, верхня частина дерева асоціювалася з головою богині.

З різних джерел відомі назви Берегині: Жива, Дана, Лада, Леля, Діва, Літня Баба, Рожаниця, Мокоша. З X ст., тобто з приходом християнства, символічне значення Берегині (Венери, Рожаниці) було перекладено на образ Богородиці, Оранти, яку також зображають із піднятими до неба руками, немов старовинну Берегиню... В образі Оранти людина вшановувала саму природу, вшановувала життя, подвиг материнства. Отже, символ Берегині – це священний для нас, українців, генетичний код, який несе в світі суть і творення, і захисту, а через це – вічне оновлення і гармонію життя Людини [1-3].

З різних джерел відомі назви Берегині: Жива, Дана, Лада, Леля, Діва, Літня Баба, Рожаниця, Мокоша. З X ст., тобто з приходом християнства, символічне значення Берегині (Венери, Рожаниці) було перекладено на образ Богородиці, Оранти, яку також зображають із піднятими до неба руками, немов старовинну Берегиню... В образі Оранти людина вшановувала саму природу, вшановувала життя, подвиг материнства. Отже, символ Берегині – це священний для нас, українців, генетичний код, який несе в світі суть і творення, і захисту, а через це – вічне оновлення і гармонію життя Людини [1-3].

Рис. 1. Художній проєкт декоративної композиції «Берегиня»

Ще одним символом, який в нашій композиції уособлює любов до України та безсмертність нашого роду є калина. Калина – етнонаціональний символ України, що уособлює красу, кохання, материнство, кров, безсмертність роду, вогонь, національне відродження, жіночість, життя, любов до Батьківщини. Це механізм кодування етнічної культури українського народу, цвіт його душі, осердя козацького духу, символ-знак національного єднання.

Основу духовного світу українців складає етносимволіка, з-поміж якої особливу роль відіграє калина. Шанування дерев бере свої початки ще із сивої давнини, коли наші пращури поклонялися деревам як Богам. Назву калини пов'язували з народженням Всесвіту і вогняної трійці: Сонця, Місяця і Зірки. Свято Коляди в дохристиянських віруваннях було утіленням народження Кола (Сонця). Імовірно, таїна слова «калина» пов'язана з розкалюванням, жаром, паланням.

Разом з тим калина символізує ще й материнство. Кущ – це мати, а цвіт і ягідки – діти. Вона є уособленням рідної домівки батьків, усього рідного, позачасовим єднанням українського родоводу. Калину біля материнської хати варто сприймати як оберіг. Це спомин про домівку, пам'ять про рідну матір, її турботу і пестливі руки: «Ой, у лузі калина з квіточками, наче матуся з діточками». Були поширені своєрідні ласкаві міфопоетичні звертання матері до донечки: «калиновий цвіт», «калинко», «калинонько». Часто матері колисали своїх маленьких діточок, сидячи під калиною і наспівуючи колискових пісень. Колиску робили з калини, щоб дитина росла щасливою та співучою: «Спи, дитино, бо покину, / Сама піду по калину, / Наламаю калиноньки / Та й покладу в головоньки. / А калина буде цвісти, / А дитина буде рости». Калина – це і втілення здоров'я дитини. На хрестинах бабуся роздавала гостям пучечки калини, щоб немовля було здоровим. Вважалося, що в родині, де зберігається «калинова сопілка», обов'язково народиться хлопчик: «Ой, у лузі та і при березі червона калина, / породила тая удівонька хоршого сина» [4-6].

У декоративній композиції «Берегиня» відображені певні почуття та емоції, пов'язані з війною, надії на ліпше майбутнє. Цей твір є виразом бажанням показати світовій спільноті, що Україна не здається і продовжує жити та творити незважаючи на складність часів. Також цей твір є відображенням віри в незламний дух українського народу, міцність його коріння, глибину його культури. Ця робота має на меті привернути увагу до того, що незважаючи на війну, українці будуть продовжувати розвиватися та зберігати свої традиції. Вона є символом надії та опори для всіх, хто бореться за свою свободу та незалежність. Вона показує, що важливо залишатись вірними своїм ідеалам та цінностям, незважаючи на будь-які перешкоди та виклики.

Однією з її головних композиційних особливостей є гармонійне поєднання форм, кольору та баланс елементів: жінки, новонародженої дитини, дерева калини. Кожен з них є важливим та необхідним для втілення творчого задуму. Разом ці елементи взаємодіють між собою та втілюють посил, що несе у собі важливі цінності українського народу, його культури. Художній стиль композиції є таким, що поєднує у собі сучасність та традиційні елементи української культури.

Висновки. Розглянувши символіку декоративної композиції «Берегиня», можна зробити висновки, що вона нагадує про важливість збереження національної ідентичності та духовної сили навіть у найважчі моменти. Тому вона є не лише мистецьким твором, але й символом сили народу та культури, що чинить опір агресії загарбника, символ любові та захисту наших дітей.

Список використаних джерел:

1. Берегиня [Електронний ресурс]. – URL: <https://newacropolis.org.ua/articles/berehynia-pysanka>.
Бережа – символ Березині Роду [Електронний ресурс]. URL: <https://spadok.org.ua/symvol/berezha-symvol-beregyni-rodu>.
2. Хоменко В.Я. Українська і світова культура. Київ, 2002. С. 333.
3. Калина – серце України [Електронний ресурс]. URL: http://www.kozatstvo.net.ua/ua/publications/uk_r.php?d=a&i=3121.
4. Козуля О. Я. Національна символіка України. Київ, 1992. С. 23.
Енциклопедичний словник символів культури України м. Черкаси, 2014. С. 58.